

EMİR TİMUR'UN SOYUNA DÂİR BİR ARAŞTIRMA*

A. Zeki Velidi Togan

Tarihin en önemli şahsiyetlerinden biri olan Timur bir çok araştırmalara konu teşkil etmiş ve etmektedir. Bu konulardan biri de Timur'un soyu meselesidir. Rahmetli Ord. Prof. A. Z. V. Togan'ın bu tedkiki farsça olarak yazılmış ve on yedi yıl önce basılmıştır. Bu değerli yazının Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Çoğrafya Fakültesi Asistanlarından sayın İsmail Aka tarafından türkçeye çevrilerek Dergimizde yayınlanmasından bahtiyarlık duy-maktayız.

Emir Timur'un nesebi, ölümünden sonra, torunu Ulug Beg tarafından Türkistan'ın kuzeyinden getirtilerek' Semerkand'da yon-tulduktan sonra, Timur'un aynı şehirdeki mezarı üzerine dikilen si-yah yeşim taşı üzerine aşağıdaki gibi kaydedilmiştir. «Emir Timur Gürkân b. el-Emir Taragay b. el-Emir Berkel b. el-Emir Aylangız b. el-Emir İcil b. Karaçar Noyan b. el-Emir Suguççin b. el-Emir İrdemci Borula b. el-Emir Kaçulay b. Tumanay Han» ve böylece Cen-giz Han'ın nesebi ile aynı asla ulaşır.....

Bu kitâbe ve Emir Timur'un türbesindeki öteki kitâbeler, 1905 yılında Petersburg'da Çarlık Eski Eserler Cemiyeti tarafından, «Se-merkand Mescidleri» nin «*Gur-i Emir Timur*» adlı I. cildinde neşre-dilmiştir. Keza Blochet'in Reşidüddin'in *Moğol Tarihine Giriş* adlı

* Bu makale «Tahkik-i neseb-i Emir Timur» adı ile Farsça olarak Pakistan'lı Prof. Muhammed Şefi için çıkarılan Armağan (*The Maclis-e Armughan-e İlmî*, Lahore 1955, s. 105-113) da neşredilmiştir.

1 Bu taşın nereden, nasıl ve ne zaman getirildiği Barthold'un «*Uluğ Beğ ve Zamanı*»nda, Petersburg 1918 tafsilatlı olarak anlatılmış ve açıklanmıştır.

eserine de alınmıştır². Bu nesebnâme, Emir Timur ve oğullarının Uy-gurca musavver nesebnâmesi³ ile Emir Timur'un Şerefeddin Ali-i Yezdi, Hâfız-i Abrû, Nizâmeddin-i Şâmi ve diğerleri gibi hususî kâ-tipleri tarafından Timurlu tarihlerinde tesbit edilen nesebnâmenin kelimesi kelimesine aynısıdır⁴. Çok mühim mehzazlardan birisi de H. 829 yılında Emir Timur'un oğlu ve halefi Mirza Şahrüh için dü-zenlenmiş olan «*Muizz'l-ensâb*» adı ile meşhur eser olup, bilhassa adı geçen nesebnâmeyi ihtiva etmektedir. Bu eserin yazma bir nüshası Paris Millî Kütüphanesinde⁵ ve diğer bir nüshası da Londra'da Bri-tish Museum'da⁶ mevcuttur. Bu nesebnâmelerin hepsinde Emir Ti-mur'un nesebi Tumene Han veya Tumenay Han ile Cengiz Han'a bağlanmıştır.

Moğol ve Türk Tarihi ile en ziyade meşgul olmuş bulunan Av-rupa'nın tanınmış âlimlerinden D'Ohsson ve Barthold Emir Timur'un nesebini küçümseyerek, bu nesebnâmenin bizzat Timur'un kendisi, oğulları ve yakınları tarafından kasden meydana getirildiğini söy-lemişlerdir. D'Ohsson, Emir Karaçar'ın Reşidüddin'in Moğol Tarihi-nin hiçbir yerinde zikredilmediğini söylemektedir⁷. Barthold, D'Ohsson'un mütalâasının yanlış olduğunu söyleyip: «D'Ohsson Mo-gol Tarihinde Karaçar'ın zikredilmediğini söylemekle yanılmıştır; zira Karaçar bu eserde zikredilmektedir. Ancak Mogol devri müver-rihleri bu şahsın Çağatay ülkesindeki ehemmiyeti hakkında hiçbir şey yazmazlar ve nesebnâmenin geri kalan kısmı kasden Timur ve onun müverrihleri tarafından hazırlanmıştır» demektedir⁸. Bu âlim,

2 E. Blochet, *Introduction à l'histoire des Mongols de Fadl-Allah Rashid-ed-din*, Leiden 1910, s. 61.

3 Timur'un kendi zamanında kaleme alınan bu nesebnâme İstanbul'da Topkapı Sa-rayı Müzesi'nde 2152 numaradaki *Album*'ün 32-33-36-38-42-43. yapraklarında bulunmakta olup, şimdiye kadar kimse tarafından istifade edilmemiş ve neşredilmemiş olarak beklemektedir.

4 Blochet, Cengiz ve Timurlu Tarihlerindeki Emir Timur'un atalarının adlarını, Ti-mur'un mezar taşında zikredilen adlarla karşılaştırmıştır (s. 64, 285, 286).

5 Anc. fond Persans 6; Blochet, *Farsça kitaplar Fihristi*, C. I, s. 292.

6 Or. N. 417; Rieu, *Farsça Kitaplar Fihristi*; I, s. 183.

7 C. d'Ohsson, *Histoire des Mongols*, Paris, 1834, II, s. 108-109.

8 W. Barthold, *Turkestan, Down to the Mongol Invasion*, London, 1928, s. 53; *Mil İslama*, I, Petersburg, 1912.

yâni Barthold, «*Ulug Beg ve Zamanı*»⁹ «*Hazar Denizi Bölgelerinin İslâm Âlemindeki mevkii ve Ehemmiyeti*»¹⁰ adlı eserlerinde de Ti-mur'un aşağı tabakadan, yol kesici ve asil olmayan birisi olup, ken-disini asilzâde olarak tanıtmak ve Cengiz Han ile bir nesilden geldi-ğini göstermek için sahte bir nesebnâme tertip ettirmiş bulundu-ğunu» söylemektedir. Barthold'un fikrince, Emir Karaçar'a varın-caya dek Emir Timur'un ataları, Emir Timur'dan önce telif edilmiş olan hiçbir eserde zikredilmemişlerdir.

Fakat, Barthold'un bu red ve mütalâaları da D'Ohsson'unki gibi tamamıyla yanlış olup, bunun ispatı aşağıda gösterilmiştir. Bu sa-tırların yazarı için malûm ve açıktır ki, nüshaları Paris ve Londra'da mevcut bulunan *Muizzül-ensab*, Şahrüh zamanında te'lif edilmiş olmayıp, aslında «*Şu'b-i Pencgâne*»den ibarettir. Bu eser *Câmi ut-Tevarih* müellifi Reşidü'd-din tarafından yazılmış ve kendi eserleri-nin fihrist ve tavsifinde de zikredilmiştir¹¹. *Şu'b-i Pencgâne* bu sa-tırların yazarı tarafından 1926 yılında İstanbul Topkapı Sarayı Kü-tüphanesi III, Ahmed kısmı 2937 numarada bulunmuştur. Kütüphâ-ne fihristinde bu nüsha sadece «*Nesebnâme-i mülûk*» adı ile kayde-dilmiştir. Fakat bizzat müellif kitabını açıkça «*Şu'b-i Pencgâne*» diye tesmiye etmiştir. 2/b yaprağında «Bu zayıf kul el-Reşid el-Tabib diye meşhur Fazlullah b. Ebilhayr'a Türklerin tarihini.....¹² adına —mülkü ebedî olsun— kaleme almam ve yazmağa başlamam husu-sunda hükümdarın buyruğu (Yani Gazan Han) sâdir olunca, buyru-ğun gerektirdiği şekilde ona başlayarak, Camî ut-Tevarih kitabını telif ile, Türk kavimlerinin boylarının şubelerini, bundan önce ve za-manımızda cereyan eden hadiseleri toplayıp onları tesbit ederek an-

9 s. 13-14.

10 s. 95.

11 Quatremère, *Historie des Mongols de la Perse*, 1836, s. CLIX: Bu eserin üçüncü cildi bir önsöz ile Peygamberler, Sultanlar ve Halifelerin şubeleri ile Arap kabileleri ve saha-benin Adem zamanından Abbasi Halifeierinin sonuncusuna kadar tafsil Cengiz Han'ın ata-larının nesebi ve onların kabilelerini, İsrail Oğulları Peygamberleri, Sultanları ve kabilelerini, Kayserlerin ve Hristiyanların tabakat ve neseblerini ve saltanat yıllarını kendisinden önceki-lerin kitaplarında ve tarihlerinde görüldüğü üzere onlardan farklı bir şekilde ve hemen hemen onlara yakın bir tertip ile yazmıştır. Allah onun yardımcılarını aziz etsin» ve Fransızca tercümesi s. LXXIII de bulunmaktadır.

12 Gazan Han'ın adının yeri altınla yazılmak için beyaz bırakılmıştır.

laşılır bir şekilde sıralayıp, bilâhare söyleneceği gibi onların ünlü soyları ve boyları bilindiği ve öğrenildiği kadar geniş bir şekilde kaleme alındı» ve 85. yaprakda «ve bu mecellenin adı *Şu'b'dur*» ve yine 89. yaprakta «*Şu'b-i Pencgâne'nin* tertib ve durumu budur.» demektedir.

Kitab aslında *Câmi'üt - Tevârih* gibi Moğolca yazılmış olup bilâhare Farsça ve Arapça'ya tercüme edilmiştir¹³. Minyatürlü olan İstanbul nüshası Farsça'dır. Fakat metnin birçok yerlerinde Uygur harfleri ile Moğolca ilâveler yapılmıştır¹⁴. Kitabın *Şu'b-i Pencgâne* olarak adlandırılmasının sebebi, kitapta beş milletin ensabının —Arab, Mogol— Türk, İsrail Oğulları, Hristiyan —Efrenc ve Çin— zikredilmiş olmasıdır. *Muizzul-ensab*'ın Paris nüshası ile *Şu'b-i Pencgâne'nin* bu nüshasının mukayesesinden anlaşılmaktadır ki, birincisi yani *Muizzul - Ensab*, *Şu'b-i Pencgâne'nin* sadece bir tekmilesi olup, H. 829 yılında tamamlanan bu tekmiye, Emir Timur'un çocukları ve onun emirlerini de muhtevi olup Sultan Hüseyin Baykara zamanında tekrar ikmal edilmiştir. Olcaytu zamanına, yani milâdi XIV yüz yılın başlarına kadar olan birinci kısım, Residüddin tarafından yazılmış olup hiçbir değişiklik yapılmaksızın istinsah edilmiş ve Moğol olmıyan kavimler, yani Arablar, İsrail Oğulları, Frenkler ve Çin kısmı koyulmamıştır.

Residüddin *Şu'b-i Pencgâne'de* Karaçar Noyan hakkında : «Borulas kavminden Burulatay Karaçar —Binlik emiri idi— Cengiz Han onu binliği ile birlikte taksim sırasında Çağatay'a vermiştir» diye yazdığı gibi; aynı kitabın başka bir yerinde¹⁵ «Karaçar Noyan Barulas kavminden, Buzancer Conelmu Neklak urukundan (soyundan) idi» demektedir. Residüddin, *Câmi ut-Tevarih'inde* sadece Karaçar'dan değil oğlu İcil Noyan'dan da bahsetmiştir. H. 717 yılında yani müellif daha hayatta iken Bağdad'da yazılmış olan eserin nüshası

13 *Câmi'üt-Tevârih'in* önce Moğolca yazılıp, Olcaytu'ya Moğolca olarak takdim edildiğini bizzat Residüddin *Fevâid-i Sultaniye* adlı başka bir eserinde zikretmiştir (Bk., İstanbul Nuru-Osmâniye Kütüphanesi, 3415, Nr., yap. 144b ve benim *Umumî Türk Tarihine Giriş*, c. I, s. 417).

14 *Şu'b-i Pencgâne* bugüne kadar sadece benim *Umumî Türk Tarihine Giriş* adlı eserimde zikr ve kısmen tanıtılmıştır (Bk. İstanbul 1946, s. 258, 370, 371, 543).

15 Yap. 128, 130, 133.

İstanbul, Topkapı Sarayında 1519 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Bu nüshanın 130. yaprağında : «Cengiz Han'ın ikinci oğlu Çağatay Han 4000 asker. Burulatay Karaçar Hezaresi Barulas idi. Onun oğullarından büyük bir emir olarak biri Abaka Han'ın hizmetinde idi. Onu daha muteber tutmakta olup, Nikudar Oğul'un maiyetine ver-Müke Noyan idi» diye yazdıktan sonra tekrar «Cengiz Han adı gemiştii. Onun adı İcil Noyan idi. (İkinci) ? Binlik Celâyir olup, emiri çen bu iki emiri (yâni Karaçar ve Müke'yi) isimleri bilinmeyen diğer emirler ve 4000 asker ile Çağatay'a vermişti.....» demektedir. Ancak *Şu'b-i Pencgâne'de*, *Câmi' üt-Tevârih'in* telifi sırasında müellifce bilinmeyen iki Binlikin adı «Birinci Binlik Barulas, ikincisi Celâyir Binliği, üçüncüsü Sünit Binliği ve dördüncüsü Sulduz Binliği» olarak zikredilmiştir. Residüddin *Câmi' üt-Tevârih'de* Karaçar'ın oğlu ve halefi İcil Noyan'ı başka bir yerde Moğol kabileleri meyanında da zikretmiştir. Adı geçen nüshanın 42/a yaprağında : «ve Barulas kavminden iki mu'teber emir Nikuder ile birlikte bu ülkeye gelmişlerdi; onların adı İcil Noyan ve Kökecü (كوكچو) Bahadır (olup), bu Kökecü Bahadır oldukça akıllı, muktedir ve fesahat sahibi idi» demektedir. Fakat müsteşrik Berezin tarafından Petersburg'da basılmış olan *Câmi üt-Tevârih* nüshasında, İcil Noyan'ın adı yoktur¹⁶. Barthold'un *Câmi' üt-Tevârih'deki* Karaçar Noyan'ın evlâdının zikrinin bulunmadığını söylemesi hata olup, bu hata Berezin baskısının noksanlığı yüzünden meydana gelmiştir. Zira Berezin'in gördüğü ve istifade ettiği nüshalarda İcil Noyan'dan bahsedilen bu yer boş bırakılmış idi¹⁷.

Emir Timur'a dair tarihlere göre bu emir İcil Noyan, Çağatay Algu Han (b. Baydar b. Çağatay) ve Mübarek Şah Han (b. Kara Hülâgu b. Çağatay)'ın torunlarının Onun oğlu Emir Alyangiz Çağatay'ın torunu Duva Han (b. Barak Han b. Yisuntu b. Muvâtüken b. Çağatay)'ın Beylerbeğisi idi. Residüddin *Câmi' üt - Tevârih'de* de¹⁸. Çağatay Han'ın evlâdı hakkında : «Bugün Duva ile birbirine karışmış bulunan Çağatay ve Oğullarının askerinin aslı bu dört Binlik olup,

16 C. I, metin, s. 199-205; C. II, s. 265-266.

17 Viyana Millî Kütüphanesi yazma nüshası (Mixt, N. 326; vrk, 116b) nda da İcil Noyan'ın adının yeri beyaz kalmıştır.

18 Yap. 130.

doğum ve üreme suretiyle on misli fazla olmuşlardır.» demektir. Duva Han b. Algu Milâdi 1281-1307 yılları arasında hüküm sürmüştür. «Duva ile birbirine karıştı» cümlesinin manâsı Duva Han b. Algu ile birlikte Karaçar ile Mûke ve diğerleri gibi emirlerin evlâdının Horasan'a birlikte geldikleri demek olup, bu hâdisenin izahı bizzat *Câmi' üt-Tevârih*'den başka bir yerde mevcut değildir¹⁹. Yâni Duva Han —ve dolayısı ile bizzat Reşidüddin zamanında da— tertib ve sıralama Çağatay Han zamanında olduğu gibi devam ediyordu. Yâni Çağatay Ulusunun 4 direği Barlas, Celâyir, Sünit ve Sulduz Binliklerinden ibaret idiki, Çağataylardan Kazan Han zamanında da vaziyet bu minval üzere olup, Barlas Binliğinin adı Hezare-i Ulug Mink adı ile her zaman bu dört ulusun önünde zikredilmiştir. Reşidüddin, sadece Aylangız Noyan gibi boy ve Binlik emirlerinin adlarını belirtmemiştir.

Şu'b-i Pencgâne'deki «Karaçar Noyan Buzancer Canelmu Nektak urukundan idi» kaydı da çok mühimdir. Yani Reşidüddin'de Emir Timur'un ataları ile Cengiz Han'ın atalarının bir nesilden olduklarını teyid etmekte olup, *Câmi' üt-Tevârih*'de bizzat²⁰ «Tumene Han'ın dokuz oğlundan biri Kaçuli olup, Barulaslar bu Kaçuli'den türemişlerdir. Kaçuli'nin büyük oğlu Erdemci Barule (yâni İrzemci Barula)» demektedir ki, Emir Timur'un mezar taşında zikredilmiştir. Demek oluyor ki, *Câmi' üt-Tevârih* ve *Şu'b-i Pencgâne*'de Emir Timur'un atalarından sadece Karaçar'ın babası Suguççin zikredilmiş, onun öteki atalarının adları ise zikredilmiştir.

Diğer mühim bir nokta da *Muizzül-ensab'da* Barlas boyu emiri hakkında -«Emir Timur'dan önce bu Binliğin reisi Emir Hacı B. Buralgi» dir olup, Ulug Mink'in emiri idi²¹ ifadesidir. Yani Barlas Binliği Kazan Han zamanına kadar Çağatay Ulusunda esasında Büyük Binlik (Ulug Mink) idi. Haydar Mirza Duğlat dahi, *Tarih-i Reşidî*'sinde Barlas emirlerini Çağatay Ulusunun ilk emirleri sıfatı ile zikretmektedir²².

Emir Timur ve kardeşlerinin ilk evlilik münasebetleri hakkın-

19 Blocet tab'ı, Farsça metin, s. 173.

20 Berezin baskısı, C. II, metin s. 44.

21 Başka bir yerde bu ibare Farsça tercümesi ile «Hezare-i kelân» şeklinde yapılmıştır.

22 Bu satırların yazarının husûsî kütüphânesindeki nüsha, s. 47-48.

daki kayıtlar da Timur'un menseini izah için ehemmiyetlidir. Bu satırların yazarı Emir Timur'un ilk evlilik münasebetleri ve ilk çocukları hakkındaki malûmatı toplayıp tedkik etmiştir. *Muizzül-ensâb*'da Emir Timur'un ilk hanımları olarak üç hatun: Olcay Terken Ağa, Turmuş Ağa ve Tulun Ağa zikredilmektedir. Turmuş Ağa Cihangir Mirza'nın annesi olup, Mirza 1354 yılında; Tulun Ağa'dan olan Ömer Şeyh Mirza da 1552 de doğmuşlardır. Timur ise 25. Şaban. 736 (9. Nisan. 1336) da doğmuştur. Bu tarihlerin mukayesesinden anlaşılacaktır ki, Timur bu üç hatununu yani Olcay Terken Ağa, Turmuş Ağa ve Tulun Ağa'yı 1352-1353 yıllarında kendi nikâhına almıştı ve bu sırada Timur 17-18 yaşlarında bulunuyordu. Bilindiği gibi, Emir Timur'dan önce 1347-1360 yılları arasında Çağatay Ulusu'nun batı kolunda yani Maveraünnehr ve bugünkü Afganistan'da hâkim olarak Emir Kazagan bulunuyordu. Olcay Terken Ağa bu Emir Kazagan'ın torunudur²³. Timur tarihleri Olcay Terken'i Emir Timur'a bizzat Emir Kazagan'ın verdiği müttetikler. Yine Timur'un evlilik münasebetlerinin tedkikinden anlaşılacaktır ki, esasında Timur, Olcay Terken'i Emir Kazagan'ın sağlığında nikâhında bulunduruyordu. Emir Kazagan 1360 yılında öldü. Olcay Terken 1352-1353 yılına değin, yâni Ömer Şeyh Mirza'nın doğumundan önce, «Emir Timur'un baş-hatunu» olarak kalmıştır. Eğer Karaçar Noyan'ın oğulları ve Emir Timur'un babası bu topraklar üzerinde o kadar ehemmiyetli kimseler olmasalardı, Maveraünnehr hâkim ve emir-ül ümerası Emir Kazagan nasıl olur da kendi torununu Taragay adlı bilinmeyen bir şahsın oğluna verirdi? Barthold'un, Emir Timur'un, Olcay Terken Ağa'yı muhtemelen Emir Kazagan'ın ölümünden sonra nikâhına almış olabileceği fikri hiçbir delile dayanmamaktadır. Emir Timur'un düşmanı olan İbn Arabşah, Emir Timur'un babası Emir Taragay'ın bir yol kesicisi veya bir ayakkağı tamircisi olduğu gibi rivayetleri naklettikten sonra²⁴ : «Bunun en doğrusu ise şudur: O adı geçen Taragay sultanın ileri gelen adamlarından birisi idi. Bahsettiğimiz Sultanın dört tane veziri olup, bunlar iyi kötü herşeyden mes'ul idiler ve bunlar ülkelerin ileri gelenlerinden olup her iş onların fikri ile yapılırdı. Bu dört vezirden herbiri ayrı ayrı kabilerden olup, kendi kabilesi içindeki mümtaz mevkileri ile te-

23 Emir Musallâ'nın oğlundan (Ş. Yezdi, *Zafername*, Kalküta baskısı, C. I, s. 60).

24 Mısır baskısı, 1305, s. 6.

mayüz etmişlerdi. Bu kabilelerden birincisi Arlat idi. İkincisine Celâyir, üçüncüsüne Karçin deniliyordu, dördüncüsünün adı ise Barlas idi. İşte Timur bu dördüncüsündendir» demektir. Bu iki kabile yani Arlat ve Karçin, Emir Karagan zamanında Sünit ve Sulduz'un yerini almışlardır. Emir Timur'un sarayında bulunan İspanya elçisi Clavijo²⁵ «Emir Timur'un babası Çağatay'lardan bir asilzâde idi. Fakat o servet sahibi ve zengin olmayıp, yanında 3-4 atlıdan fazla askeri bulunmuyordu. Keş yakınlarında bir köyde yaşıyordu. Zira Çağataylar'ın ileri gelenleri köyde oturmayı, şehirde oturmaya tercih ediyorlardı» demektir. Bütün Timur'lu Tarihlerinden anlaşılacağı üzere, Taragay, mütevazi ve dindar bir kimse olup, daha çok ulema ve şeyhler ile sohbet ederdi; her nekad o, Barlas kabilesi reisi idi ise de, idari işler bilfiil akrabalarından olan Emir Hacı b. Buralgı'nın elinde bulunuyordu. Bununla beraber Emir Taragay sadece Barlaslar nezdinde değil, hatta bütün Çağatay Ulusunda itibarlı bir emir idi. Şerefeddin Ali-i Yezdi ve diğerleri Çağatay Han'ı Tuğluk Timur'un dört emirinden biri olan Emir Hamid-i Kurulkut hakkında «Emir Taragay'ın eski dostlarından idi²⁶» demektirler. Hakikatte ise Emir Hamid-i Kurulkut Kaşgar ve Doğu Türkistan'da çok muteber ve tanınmış bir emir idi. Emir Timur'un kızkardeşlerinden Şirin Big Ağa Müeyyed-i Arlat'ın nikâhındaydı. Bu emir Horasan'daki Arlat kabilesinden idi. Emir Timur'un başka bir kızkardeşi Kutlug Terken Aga Emir Sultan-ı Duglat'ın nikâhında olup, daha sonra Emir Davud-ı Duglat ile evlenmiştir. Bu Duglatlar da Doğu Türkistan, Kaşgar civarı ve Isıg Göl etrafında muteber emirler idiler. Emir Timur'un ilk üç hatunundan biri Turmuş Aga Kagalgan (قاتلان), ihtimâl Katagan (قاتلان) kabilesinden olup, bunlar Belh civarında ikamet etmekte idiler. Böylece anlaşılmaktadır ki, Emir Timur ve ailesi, Emir Taragay ve Kazagan'a kadar, Batı ve Doğu Türkistan, Horasan ve bugünkü Afganistan'daki meşhur kabilelerin ileri gelenleri ile dünürlük münasebetlerinde bulunmuşlardır.

Başka mühim bir kayıt ise şudur: «Emir Timur'un ataları sadece Keş (yani şimdiki Şehr-i Sez) de değil, Şaş (Taşkend) civarı ve Çağaniyan'da dahi mâlikane «incu» yâni «hassa arazisi» sahibi

25 Petersburg baskısı, s. 238.

26 *Zafernâme*, C. I, s. 58, 98.

idiler ve Tarhan olduklarından haracdan muaf bulunuyorlardı²⁷. Öte yandan anlaşıldığına göre Barlas ümerası ve bizzat Timur kendisi de yukarı Harezm'de hak sahibi idiler. Meselâ Timur Devleti ileri gelenlerinden ve itibarlılarından olan Emir Seyfeddin Nüküz ve kardeşi Allahdad Nüküz de oradan idiler.

Kaynaklarda zikredilenlerden anlaşılacağına göre Emir Taragay mütevazi bir şahıs olup, siyasi işlerle pek o kadar alâkalanmıyordu. Barlas ulusunun beğliğini ise kendi amcasına, Emir Hacı b. Buralgı'ya, bırakmıştı. Batı Çağatay Ulusunda beğlik Timur'dan önce Barlaslar ve Celâyirlielerin elinden, Karaunnaşlar (yâni pek muteber olmayan kabilelerin karışımı olup, Emir Karagan da onlardan idi)'ın eline geçmişti²⁸. Bunlardan dolayı Emir Taragay ve kardeşleri Batı ve Doğu Çağatay Ulusu'nun siyasi hayatında pek mühim mevkie sahiptiler. Emir Karagan ve torunu Emir Hüseyin'den sonra bu Ulusta hâkimiyet tabii olarak Barulaslar ve onların emiri Emir Timur'un eline geçti. Zira Barlas'lar, bizzat Cengiz Han'ın tayini üzere, Çağatay Ulusundaki dört Binlikten birincisi idiler. Eğer Barulas Kabilesi Emir Kazagan zamanında hakikatte bu ulusun dört binliğinden 4 ncüsü olarak (İbn Arabşah'a göre) sayılmış²⁹ ise, bu adı geçen kabilenin hukuk ve şerefine hücum adedilmelidir.

27 *Zafernâme*, C. I, s. 160.

28 Milâdi XIV. yüzyılın başlarında Çağatay Ulusu Hükümdarları da İhanlı ve Cuci Ulusu hükümdarları gibi lüzumu halinde veya Hanlar'ın muteber kabilelerinin emirleri ile ihtilâf sırasında bu karışıklıklara dayanabilmek için «muteber kabilelerden mürekkep ordu» yerine «daha az itibarlı olan kabilelerden karışık bir ordu» teşkil etmek istemişlerdir. Bu melezler Karannas adı ile maruf olup, Emir Karagan ve torunu Emir Hüseyin'in de dayanakları bu Karannaslar idi. Hatta Emir Karagan kendisi de büyük bir ihtimal ile torunu Emir Hüseyin gibi Karannas telâkki edilmekteydi. Emir Karagan'ın kabilesinin adı Musevî'nin *Asahh ut-Tevârih*'inde (İstanbul, Yeni Câmi' nüshası) Tebit (تبيت) ve İstanbul Fâtih Kütüphânesindeki Ş. Yezdi'nin *Zafernâme*'sinde de Tebit şeklinde yazılmıştır ki, Maveraünnehr'de Çağatay emirlerinden birinin bu kabile ile nisbelenmiş olduğu hiçbir eserde görülmemiştir. Cuci Ulusunda Karaunas yerine As Kabilesi zikredilmiş olup, menşe itibarıyla Türk veya Mogol olmayıp, Ruslar da bu As'lar ile birlikte Çin'deki Mogol Ordusunda yer almışlardır (*Jivaya Starina Dergisi*, Habkul Petersburg, IV. 1892, s. 65 v.vd.; E. Bretschneider, *Medieval Researches from Eastern Asiatic Sources*, II, 78, 84).

29 İbn Arabşah, Emir Taragay'ı bu sebepten «insanların dördüncüsü» olarak saymış olabileceği gibi, Emir Timur'a olan düşmanlığı dolayısıyla babasını «dördüncüleri köpekleridir» olarak göstermiştir.

Değerli âlim Muhammed Şefi ömrünün en güzel günlerinin bir kısmını Emir Timur ve Oğullarının araştırmasına vakf etmiştir. Ben de o büyük âlimin —Allah onun çalışmasını devamlı kılsın— sene-i devriyesine ithafen Timur tarihine ait olmak üzere bir makale yazmaktan daha uygun birşey bulamadım.